

İstanbul Depremler Tarihi Kısa Raporu

A Short Report on Istanbul Earthquakes History

Fatih GÜRCAN*

Üniversitemiz Edebiyat Fakültesi tarafından gerçekleştirilen bir organizasyon kapsamında “İstanbul Depremler Tarihi” ele alındı. Üniversitemizin Kuzey Kampüsünde yer alan Ziraat Kütüphanesinde 04.05.2023 tarihinde gerçekleşen panel, İMU Tarih Bölümünün öğretim üyelerinden Prof. Dr. Recep Karacakaya moderatörlüğünde gerçekleşti. Marmara Üniversitesi Tarih Bölümü öğretim üyelerinden Prof. Dr. Vahdettin Engin ve İMU Tarih Bölümünden Dr. Öğr. Üyesi Fatih Gürcan konuşmacı olarak programda yer aldılar.

Fatih Gürcan’ın Sunumu

Konferansta ilk konuşmacı olarak yer alan Fatih Gürcan, Bizans’tan 19. yüzyıla kadar geçen süreç içinde İstanbul’un deprem tarihini ele aldı. Sunuma, İstanbul’un topografik haritası tanıtılarak başlandı. Gürcan, konuşmasının başlangıcında şunları söyledi: İstanbul bir depremler şehridir ve 3. ve 4. Jeolojik zamanda oluşan kıta parçaları üzerinde yer aldığından, maalesef bu depremler şiddetli gerçekleşmektedir. Kayıtlara göre, Geç Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerinde muhtelif depremlerde şehir zarar görmüştür. İstanbul’un tarihsel anlamda yıkıcı depremlerinin özellikle doğuda İzmit-Gölcük hattından batıda ise Marmara Ereğlisi-Tekirdağ istikametinden geldiğini belirten Gürcan, Tarihi Yarımada için Lykos Deresi’nin önemli bir sınır olduğunu belirtti. Gürcan, bu derenin kuzey kesiminde yer alan arazilerin gerek deprem üssüne uzaklık gerekse zeminin yapısı gereği depremlerden daha az etkilendiğini ve Marmara Sahil kıyısında yer alan yerleşimlerin özellikle Yedikule bölgesinin depremden en çok zarar gören kısımlar arasında yer aldığını belirtti.

İstanbul depremlerinin, şehrin anıtsal tarihî yapılarına da zarar verdiğini belirten Gürcan, Bizans İmparatoru II. Theodosius’un, 330’da Konstantin’in kurduğu şehrin sınırlarını genişletme yoluna gittiğini belirterek, 447’deki depremin yeni yapılan Ayvansaray-Yedikule hattındaki kara surlarına zarar verdiğini ve bu deprem sırasında mevcut 96 kulenin 57’sinin yıkıldığını ve ayrıca şehrin güney sahillerinde tsunami gerçekleştiğini dile getirdi. 557-558’de gerçekleşen depremlerin ise Ayasofya’nın kubbesini yıktığını belirten Gürcan, 25 Ekim 989’da ve 1063 depreminin şehirde kalıcı hasar oluşturduğunu dile getirdi. 1202’de Porphyrogenitus Sarayı’nda (Tekfur Sarayı) ikamet etmekte olan imparatorun oğlu Despot Alexios Palaiologos, 1 Mart 1202’de depreme yakalanmış ve canını zor kurtarmış ancak hadım bir saray görevlisi bu depremde ölmüştü. Bizans’ın son büyük depremi 19 Mayıs 1346’da olmuş ve yine Ayasofya’nın özellikle doğu kemerlerine ve kubbenin bir kısmına zarar vermişti. 1346-1348 arası dönemin aynı zamanda Avrupa’daki veba salgınının en korkutucu yıllarına tesadüf etmesi, depremin olumsuz sonuçlarını İstanbul için daha da büyütüştü.

Panelist, Osmanlı dönemi depremleri için ise şunu söyledi: İstanbul’un fethinden sonra 1488-1489 döneminde gerçekleşen daha küçük boyutlu depremlerin etkisi Oruç Bey, Solakzâde, Hoca Saadeddin Efendi gibi müelliflerin eserlerinde yer almaktadır. Ancak asıl yıkıcı deprem

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Tarih Bölümü, gurcanfatih@gmail.com, (<https://orcid.org/0000-0002-0905-6487>).

Kıyamet-i Sugra olarak anılan 10 Eylül 1509 depremi olmuş ve bu depremde yeni yapılan Bayezid Camii'nin kubbesi çökmüştür. 1556, 1659 ve 1719 depremleri İstanbul'a zarar verseler de bunlar sınırlı yıkıcı etkisi olan depremlerdir. 2 Eylül 1754 depreminin özel olarak incelenmesi gerektiğini belirten Gürcan, bu depremden sonra büyük deprem öncesi 12 yıllık bir sakin dönem olduğunu hatırlattı. 1766 depremi 22 Mayıs gününe tesadüf eden Kurban Bayramı'nın üçüncü günü sabahı gerçekleşmiştir. İstanbul'un o güne kadar gördüğü en büyük felaketlerden biri olan bu büyük depremde Fatih Camii'nin kubbesi yıkılmıştı.

Bu deprem sırasında Fatih Camii dışında da pek çok yapı hasar görmüş, birçok caminin minaresi yıkılmıştı. Depremden sonra ikinci bir fay 5 Ağustos 1766'da Tekirdağ açıklarında kırılmış ve İstanbul'daki yıkımın faturası daha da ağırlaşmıştı. Gürcan, İstanbul'un bir deprem şehri olduğunu ve deprem döngüsünün doğru anlaşılmasının, gelecekteki depremlerin analiz edilebilmesi bakımından mühim olduğunu belirtti.

Vahdettin Engin'in Sunumu

Toplantının ikinci kısmında, Prof. Dr. Vahdettin Engin, 19. ve 20. yüzyılda gerçekleşen ve İstanbul'u etkileyen depremler hakkında bir sunum yaptı.

Panelist, ilk olarak sunumunda, halk içinde Salı gününün uğursuz sayılması hakkında bir izahatta bulundu. Salı gününün İstanbul'daki Gayrimüslim unsurlar için tarihsel olarak uğursuz sayıldığını belirten Engin, bu düşünce yapısının kökeninde İstanbul'un fethinin Salı günü gerçekleşmesinin etkili olduğunu belirtti. Müslüman unsurlar için ise böyle bir tarihin uğursuz sayılmasının, mantıksız olduğunu belirten Vahdettin Engin, hâlihazırda halk içinde bazı gruplarda yaygın olan salı günlerinin uğursuz sayılması düşüncesine temel neden olarak, 1894 Depremi'nin Salı günü gerçekleşmiş olmasını gösterdi.

“Salı sallanır” tabirinin de bu travmanın bir sonucu olmasının muhtemel olduğunu belirten Vahdettin Engin, konuşmasında 10 Temmuz 1894 depremi hakkında detaylı bilgiler verdi. 1893'te kolera salgını yaşayan İstanbul'da salgın hastalıkların önüne geçmek isteyen Sultan Abdülhamid'in konuyla ilgili derhal önlemler aldığını belirten Engin, 1894 depreminin ciddi boyutlu bir zelzele olduğunu belirtti. Depremden bir süre sonra Bâb-ı Âli bürokratlarının hükümet binalarında toplanmaktan çekinmesi üzerine, tahta barakalar inşa edilerek kamu hizmetlerinin bu yapılarda aksatılmadan devam ettiğini belirten Engin, daha sonra şunları söyledi: Yönetimin dirayetli tutumu sayesinde bu felaketin yaraları çok hızlı sarılmıştır. 1894 depreminde en büyük zararı, Kapalıçarşı görmüş ve İstanbul'da o dönemki yapı stoğunun yaklaşık 1/8'i çeşitli boyutlarda depremden zarar görmüştür. Sultan Abdülhamid'in, depremin bilimsel özelliklerini tetkik etmek için hem Aristide Coumbary'nin kurduğu Beyoğlu'ndaki Rasathane-i Amire personelini, hem de Atina Rasathanesinin müdürü Mösyö Eserinisti'yi özel olarak görevlendirdiğini belirten Vahdettin Engin, bu bilimsel heyetin Marmara denizine gemi ile açılarak depremin merkez üssünü araştırdıklarını belirtti. Ölçümü yapılamayan bu depremin 7'ye yakın şiddetle olmasının muhtemel olduğunu belirten panelist, beklenen büyük İstanbul depreminin etkisinin anlaşılması için bu depremin özel olarak incelenmesi gerektiğini ifade etti.

Bu deprem dışında İstanbul'u etkileyen depremler arasında 9 Ağustos 1913 Mürefte depremi olduğunu belirten Vahdettin Engin, bu depremin bugünkü İstanbul'un batı ilçelerini etkilediğini dile getirdi. 18 Eylül 1963'te bir başka depremin gerçekleştiğini belirten Vahdettin Engin, bu depreme İstanbul'a şehir merkezindeki yapıların iyi dayandığını belirtti. Kaynaklara göre Çınarcık ile Adalar arasında 6,4 boyutunda şiddetinde gerçekleşen bu deprem nedeniyle kafasına tuğla düşen bir kimse dışında, bu depremde can kaybı olmamıştı. Akşam 8 sularında bu deprem gerçekleştiği sırada Yunanistan temsilcisi Olympiakos ile Bulgaristan temsilcisi Levski Sofya takımlarının Balkan Kupası finali için Dolmabahçe stadında maç yaptıklarını belirten Engin, zelzele nedeniyle maça ara verildiği ancak bir süre sonra oyuna devam edildiği ve karşılaşmanın tamamlanabildiğini ifade etti. Panelist, 1999 Gölcük depremine de atıfta bulunarak, deprem üssüne yakınlık-uzaklıktan ziyade, asıl önemli olanın zeminin sağlamlığı olduğunu dile getirdi ve Gölcük Depreminin merkez üssüne çok daha yakın bulunan Pendik, Kartal gibi

ilçelerde büyük bir yıkım yaşanmazken, Avcılar ve Beylikdüzü'nün depremden ciddi zarar gördüğünü hatırlattı.

Panelist, deprem meselesinin hassas bir konu olduğunu, vatandaşın tedbir alması ve hazırlıklı hale getirilmesinin önemli olduğunu ama bu sağlanırken insanların paniklemesine izin verilmemesi gerektiğini belirtti.

Her iki konuşmacı sunumlarını tanımladıktan sonra dinleyicilerden gelen muhtelif soruları yanıtladılar. Program, Prof. Dr. Recep Karacakaya'nın genel bir değerlendirmesi ve her iki konuşmacıya teşekkür etmesinden sonra tamamlandı.

Program Afışı

İSTANBUL MEDENİYET
ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ

İSTANBUL DEPREMLERİ TARİHİ

4 Mayıs Perşembe
Saat: 11:00

Konuşmacılar:

Prof. Dr. Vahdettin Engin
Dr. Öğr. Üyesi Fatih GürCAN

Moderatör:

Prof. Dr. Recep Karacakaya

İstanbul Medeniyet Üniversitesi Ziraat Bankası Kütüphanesi/
Ziraat Bankası Konferans Salonu

Dr. Öğr. Üyesi Fatih Gürcan Konuşmasını Gerçekleştirirken

Prof. Dr. Vahdettin Engin Konuşmasını Gerçekleştirirken

